

Тернопільської області – 7,84 % та Голицького ботанічного заказника – 7,41 %. Ці 8 видів презентують 4 родини, зокрема: 3 види родини Зозулинцеві (*Orchidaceae* Juss.): гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.), билинець довгорогий (*Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.) та зозулинець шоломоносний (*Orchis militaris* L.), по 2 види з родин Айстрові (*Asteraceae* Dumort.): жовтозілля Бессера (*Senecio besserianus* Minder.) та відкашник осотоподібний (*Carlina cirsioides* Klokov) і Жовтецеві (*Ranunculaceae* Juss.): сон розкритий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l.) та горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), 1 вид родини Бобові (*Fabaceae* Lindl.): підковка чубата (гіпокрепіс чубатий) (*Hippocrepis comosa* L.).

17 видів (14,5 %) флори заказника віднесені нами до категорії регіонально-рідкісних.

1. Попов М. Г. Основы флорогенетики. М.: Изд-во АН СССР, 1963. 135 с.
2. Толмачов А. И. Введение в географию растений. Л.: Изд-во ЛГУ, 1974. 244 с.
3. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 912 с.
4. Шмидт В. М. Количественные показатели в сравнительной флористике. *Ботан. журн.* 1974. 61, № 7. С. 920–940.
5. Шмидт В. М. Статистические методы в сравнительной флористике. Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. 176 с.

УДК 613.86:159.923

ОЦІНКА ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Якимчук І. П.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: yakymchukinna33@gmail.com

Визначальним аспектом у належному становленні і розвитку особистості у молодшому шкільному віці є психічний розвиток. Оцінка психічного розвитку є одним з провідних

критеріїв стану здоров'я. У молодшому шкільному віці психічний і особистісний розвиток дитини обумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку - навчанням у початковій школі, основою якого є пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція. У цьому віці центром психічного розвитку дитини стає формування всіх психічних процесів: пам'яті, уваги, мислення, мовлення, емоцій, волі тощо.

В умовах сьогодення психічний стан учнів початкової школи поступово погіршується, саме тому виявлення результату стану психічних процесів є актуальними і потребують аналізу для становлення і формування особистості у подальшому розвитку.

Для дослідження проблеми психічних особливостей розвитку дитини молодшого шкільного віку велике значення мають класичні праці Л. Божович, Г. Костюка, Д. Ельконіна, О. Лазурського, М. Забродського та ін.

Мета. Дослідження та оцінка психічних особливостей розвитку мовлення та емоцій дітей молодшого шкільного віку м. Тернополя.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що навчальна діяльність у початкових класах стимулює насамперед розвиток психічних процесів, було проведено експериментальну роботу з вивчення психічного рівня дітей молодшого шкільного віку. Діагностична робота була проведена з учнями 1-А класу Тернопільської спеціалізованої школи І-ІІІ ст. №17 ім. Володимира Вихруща та учнями 2-В класу Тернопільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. №16 ім. Володимира Левицького.

У вище згаданих школах було проведено психодіагностику на виявлення результату окремих психічних процесів під час навчального процесу учнів, а саме на особливості розвитку мовлення та емоцій.

Розвиток мовлення у дітей безпосередньо пов'язаний із навчанням. У школі мова набуває першочергового значення як засіб засвоєння системи знань. Школярі вивчають три сторони мови: фонетичну, лексичну та граматичну. Дитина оволодіває мовою – вчиться говорити – лише у процесі спілкування з дорослими [1].

Для виявлення особливостей мовленнєвого розвитку учнів застосовувався тест «Здібності до словосполучення» у

Тернопільській загальноосвітній школі I-III ст. №16 ім. Володимира Левицького у 2-В класі, кількістю учнів 29 осіб. При проведенні тесту учням було запропоновано слово «ІНФОРМАТИКА» з якого було необхідно скласти якомога більше слів за 5 хв. і записати їх на аркуш паперу. Головна умова: використовувати двічі одну і ту ж букву в новому слові не можна. Для обробки отриманих результатів було підраховано кількість вірних слів.

Отримані результати продемонстрували, що високий рівень розвитку (9 слів і більше) притаманний лише 2-м учням, середній (7-8 слів) – для 5 учнів, тоді як низький рівень розвитку (6 слів і менше) виявився у 22-х учнів.

Аналізуючи результати проведеного тесту, можна сказати, що рівень мовленнєвого розвитку знаходиться переважно на низькому рівні у зв'язку із малим словниковим запасом учнів, недостатністю спілкування та можливими порушеннями у розвитку психічних і фізичних процесів.

Зазначимо, що однією із характеристик дитинства є емоції як зовнішній прояв внутрішнього світу дитини. На думку В. В Зінковського, дитинство є «золотим часом» для емоційного життя [2]. Діяльність людини, її поведінка завжди зумовлюють появу певних емоцій та почуттів. Емоція – це загальна активна форма переживання організмом своєї життєдіяльності [4].

Емоційна сфера молодших школярів характеризується:

- 1) легкою чуйністю на події і яскравістю сприйняття, уяви, розумової і фізичної діяльності емоціями;
- 2) щирістю і відвертістю при вираженні своїх переживань;
- 3) готовністю до афекту страху;
- 4) великій емоційній нестійкості, частій зміні настроїв, схильністю до короточасним і бурхливим афектів;
- 5) емоціогенними факторами для молодших школярів є не тільки ігри і спілкування з однолітками, але і успіхи в навчанні та оцінка цих успіхів учителем і однокласниками;
- 6) свої і чужі емоції і почуття слабо усвідомлюються і розуміються; міміка інших сприймається часто невірно, виняток становлять базові емоції страху і радості [3].

Для вивчення емоційної сфери у дітей молодшого шкільного віку було проведено дослідження. База дослідження: Тернопільська ЗОШ №17 (1-А клас) та Тернопільська ЗОШ №16

(2-В клас). У дослідженні взяло участь 54 дітей 1-2 класів. Було використано проєктивну методику “КАКТУС” (Панфілова М. А).

Метою цього дослідження емоційно-особистісної сфери дитини було виявлення наявності агресії, її направленості і інтенсивності.

Інструкція: «На аркуші паперу намалюй кактус – таким, яким ти його собі уявляєш».

Результати:

1-А клас. В основному діти не мають схильності до агресії, імпульсивності, проте не впевнені у собі, скритні, із нормальним розвитком самооцінки. Більшість дітей прагнуть до лідерства, інтроверти, життєрадісні, мають велику опору у вигляді домашнього затишку та є досить відкритими.

2-В клас. Більшість дітей не схильні до агресії, із нормальним рівнем самооцінки, почуттям домашнього затишку. В основному інтроверти, проте володіють важим характером, депресивністю, тривожністю, хоча і мають схильність до лідерства. Слід відзначити також невелику частину дітей із проявами агресивності і не впевнені в собі.

Емоційна сфера є важливою складовою у розвитку дітей, так як ніяке спілкування, взаємодія не буде ефективним, якщо його учасники не здатні виявити емоційний стан іншого, а головне вчитися управляти своїми емоціями та адекватно їх проявляти.

Отже, психічний розвиток є важливим компонентом у формуванні особистості молодшого школяра. Центром психічного розвитку дитини є формування всіх психічних процесів: пам'яті, уваги, мислення, мовлення, емоцій та волі тощо. Сім'я, школа, друзі, позашкільне життя тощо, постійно оточує і впливає на дитину, тому важливо регулярно оцінювати і досліджувати психічний розвиток дітей та вчасно проводити коригуючі заходи.

1. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. К : Кондор, 2009. 576 с
2. Ставицька С.О. Підготовка практичного психолога до роботи з профілактики і подолання особистісної тривоги молодших школярів. *Соціальна робота у сфері освіти: проблеми професійної підготовки та діяльності* : збірник статей

- Всеукр. науково-практ. конф. Кам'янець-Подільський, 1997. С. 58-67.
3. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки. Київ : ЦУЛ, 2016. 248 с.
  4. Загальна психологія / за ред. С. Д. Максименка. Вінниця : Нова книга, 2004. 701 с.

УДК 597.551.2

**ВМІСТ ФОСФОЛІПІДІВ В ТКАНИНАХ КОРОПА
ЛУСКАТОГО (*CYPRINUS CARPIO* L.) ЗА КОМБІНОВАНОЇ
ДІЇ СОЛЕЙ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ ТА ПОВЕРХНЕВО-
АКТИВНИХ РЕЧОВИН**

Ячна М.Г., Третяк О.П.

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

E-mail: m_yachna@ukr.net

Зростання впливу антропогенних факторів на водне середовище зумовлює проблему виживання гідробіонтів за стресових умов. Іони важких металів представляють найбільшу небезпеку серед забруднювачів водного середовища. Вони акумулюються у тканинах гідробіонтів та, за умови довготривалої експозиції, здатні змінювати перебіг найважливіших біохімічних процесів. Токсичність іонів важких металів обумовлена їх здатністю накопичуватись в різних компонентах природних екосистем [3]. Широко розповсюдженим забруднювачем гідросфери виступають, також, і поверхнево-активні речовини (ПАР).

Процес селективної акумуляції солей важких металів досліджувався у риб, але їх участь в процесах обміну речовин ще недостатньо вивчено. Крім того, не до кінця з'ясовано внесок іонів важких металів в загальну токсичну дію за комбінованого впливу солей важких металів і поверхнево-активних речовин (фосфатів).

Відомо, що у гідробіонтів токсикорезистентність до іонів металів обумовлена певною біохімічною відповіддю, що включає і перебудову ліпідного обміну.

Однією з особливостей метаболізму ліпідів у риб є певна